

Oldtidslevninger i Ølgod Sogn.

Af H. Øllgaard.

Imellem Grindsted—Sdr. Omme Hedefloden og Ølgod Sogn strækker sig et Engdrag med et aalignende Vandløb. Ølgod, der ligger paa en Bakkeødannelse, hæver sig ret stejlt med enkelte Skrænter bevokset med Egekrat og Bævreasp.

Omkring 1922 blev en Del af Grindstedfloden i Urup pløjet, og ved denne Lejlighed blev det mig meddelt, at der havde boet Mennesker der, da der laa en Masse Stenredskaber paa Stedet. Jeg anstillede en Undersøgelse og fandt, at der paa et Areal af ca. $\frac{1}{2}$ Td. Land tilhørende Hans Kristensen sikkert havde været en Oldtidsboplads. Arealet var pløjet, men i 15 cm Dybde fandtes et Lag med et Utal af Flintflækker og Flintknolde, hvoraf Flækker var afhuggede, 3 tyknakkede Økser og nogle itubrudte, et Par Slibesten samt ildskørnede Sten og Askelag med Lersmuler, der kunde tyde paa, at der havde været Boplads i længere Tid. I en Grøft i faa Meters Afstand fandtes en lille Stensætning indeholdende en Grav med brændte Ben og Askelag.

Da det hele, som før nævnt, var pløjet og fuldstændig omrodet, blev der ikke ved denne Lejlighed gjort Indberetning til Nationalmusæet. Det mærkeligste ved Stedet var den store Mængde af Flintgenstande, hvoraf meget var itubrudt eller rettere i Stumper. Pladsen

havde uden Tvivl foruden at være Boplads ogsaa været en Værkstedsplads, hvor der boede Folk, der bedre end andre forstod den ædle og nyttige Kunst at danne de uundværlige Stenredskaber, men at lægge en Værkstedsplads paa en milevid Flade, som var meget fattig paa Flint, saa meget besynderligt ud.

Et Par Aar efter blev Aaen reguleret, og ud for Bopladsen fandtes her i Engen nede paa Sandbunden en svær Trækølle (Skaft og Hoved i et Stykke), en Aare, en Stenøkse og Rester af en Bærebør samt en Del Træstykker, der muligvis kunde have været af en Slags Tømmerflaade. Her kom Forklaringen paa, hvor Grindstedbopladsens Folk har faaet Flinten fra, de havde skaffer sig Forbindelse over Engstrækningen og Aaen og hentet den paa Bakkesiden i Ølgod, hvor der var Flint nok. Museumsinspektør Kjær, der engang var her paa Egnen, beklagede, at Nationalmuseet ikke havde faaet Pladsen undersøgt inden Pløjningen. Formodningen om, at der havde været en Værksted- eller Redskabsplads, fandt han ret sandsynlig, da man kendte saadanne Pladser andre Steder fra, dog ikke fra denne Egn. Jeg foreviste senere en Del af Genstandene for Konservator Rosenberg, der var i Ølgod i en anden Anledning, han var mig behjælpelig med at bestemme de Trægenstande, jeg var i Tvivl om. Fundet henførte han til den yngre Stenalder.

Blandt de forskellige Gravhøje, som desværre er bleven udgravede eller sløjfede i de sidste 20 Aar, skal nævnes en Høj paa August Hansens Ejendom i Forsomho, som uden Tvivl hørte til den østdanske Type. Højen blev sløjfet i 1932. Højens Fod var tæt besat med store Randsten, der vendte den flade Side udad, flere var over 1 m høje, og mærkelig nok stod disse Randsten i Højens Østside i en fuldstændig lige Linie

Nord—Syd. Højens Diameter var 17 m og med Hensyn til Højde var den ikke særlig anselig. Den var ogsaa en Del omrodet, saa det var tydeligt, at Grav-røvere i ældre Tid havde forsøgt at udgrave den. Tæt under Overfladen laa et Gravkammer sat af meterhøje Sten, der var omgivet af Paksten af forskellig Størrel-

Hjeddingvejen.

se. En stor Overligger, der maalte over $1\frac{1}{2}$ m paa længste Led, var bragt ud af sit Leje og laa med det ene Hjørne paa Gravens Bund, saa det syntes, at en af Bærestenene var fjernet. I Kammeret fandtes en sleben Stenøkse af ret almindelig Type samt et spydlignende Flintredskab.

Fotografier og Opmaalinger blev indsendt til Nationalmuseet, og Museumsinspektør Neergaard skrev,

at Graven var meget interessant, da de stensatte Kamre var meget sjældne her paa disse Egne. — Saavidt mig bekendt er denne Grav den eneste af Stengravfolkets Grave, der er paavist paa Ølgod Egnen. De store Sten blev paa en enkelt nær desværre hugget til Skærver.

De mest interessante Fund er dog gjort i Sognets vestlige Del. Under Tørvegravning i Aksel Jensens Mose i Vallind fandt Ejeren i 1929 i Tørvemudderet et Vognhjul, som var ret velbevaret. Hjulet, der var af Egetræ, havde Nav, Eger og Fælg. Fælgen der var meget tyk, ca. 10 cm med smal Slidbane, var forsynet med Ornamenten, saa Vognen næppe havde været en simpel Brugsvogn, dog bar Hjulet Præg af at være stærkt brugt. Egerne stak helt igennem Fælgen, og flere af Fælgstykkerne holdtes sammen af Træklodser, som var omhyggelig paasat med Trænegler. Disse Klodser maatte dog vist nærmest opfattes som Reparation. Hjulet havde ikke Beslag af nogen Art, saa der var stillet store Fordringer til Konstruktion og Træets Holdbarhed. Jeg skrev til Nationalmuseet om Fundet, og Konservator Rosenberg kom og undersøgte Mosen. Det var imidlertid vanskeligt, da der stod 1 m Vand i den. Der fandtes dog ved Eftersøgningen en Del forarbejdede Træstykker, en Kværnsten og en Del forkullet Træ, saa Konservator Rosenberg mente, at der muligvis havde været en Boplads paa Stedet. Hjulet stammede fra den senere Oldtid og var et kærkomment Fund for Museet, da det kun havde et enkelt Hjul fra denne Tid foruden »Dejbjergvognen«. Mosen ligger i Nærheden af den ældgamle Vej fra Tarm gennem Forsom forbi Sausbjerg Høj, Vallundhøjene og Tinghøjene i Vestkær, maa ske er der en naturlig Forbindelse med Fundet af

Vogndele og den gamle Vej! — Tanken ligger nær.

Ogsaa angaaende Veje har vi i Ølgod gjort et sjældent og smukt Fund. I 1929 arbejdede Dræningsmester Johannes Nielsen, Krusbjerg, i Engdraget, der strækker sig gennem Sognets sydvestlige Del, Vestkær og Hjedding; ca. 300 m Nord for Gaarden Gammelgaard stødte Arbejderne paa Stenlag paa Engbunden. Jeg undersøgte Lagene saa godt, jeg formaaede sammen med Dræningsmesteren, og fandt, at der førte en stenlagt Vej tværs gennem Engen i Retningen Øst—Vest.

Vejen laa 1 m under Overfladen, og da der blev gravet et helt System af Dræningsgrøfter gennem den, kom den meget tydelig frem. Længden var ca. 125 m og Bredden 3,4 m, altsaa nærmest som en almindelig Markvej. I Vestsiden op mod Marken bredte Stenlaget sig ud til 6½ m Bredde, og her var Jordlaget over den kun 65 cm. Stenlaget syntes lagt ret omhyggeligt, højest paa Midten, og Vejens Kanter var sat med større Sten. Ude i Engen var Laget paa ca. 40 cm Tykkelse, paa Landingen var der kun et Par enkelte Lag, men disse var til Gengæld lagt saa fast, som var det til Stenbro.

At Vejen var af stor Ælde fremgik af, at der i Mozejorden over Vejen var en Masse Birketræ, og det allermærkeligste var, at der paa Vejen i den opgravede Jord fandtes to Flintflækker, den ene laa midt paa Vejbanen, den anden fandtes først, da Grøfterne blev kastede til. Naturligvis blev Nationalmuseet underrettet, og Museumsinspektør Hugo Matthiessen kom til Stede inden Dræningsgrøfterne blev tilkastede. Vejen blev maalt og kortlagt, men Museumsinspektøren kunde ikke tidsbestemme den, da de enkelte forarbejdede Træstykker, der fandtes, var raat tilhuggede og

ikke kunde tidsfæstes. Efter Forholdene at dømme kunde Vejen være fra Middelalderen, men den kunde ogsaa være fra Tiden før Kristi Fødsel. Flintflækkerne turde han ikke dømme efter, da de kunde være tilført. Der var heller ikke mange Erfaringer at hente andre Steder fra, da der kun ganske enkelte Steder, saaledes ved Arresø paa Sjælland, var set et lignende Tilfælde. — Spørgsmaalet ligger saa aaben til Betragtning, er Gammelgaardvejen en Oldtidsvej, og havde man saadanne brolagte Vejstykker i denne Tid? I denne Forbindelse kan det maaske have sin Interesse at fortælle, at i Sommer var vi et lille Selskab paa 4 Personer, der var oppe at bese Oldtidsagrene i Thorsted Sogn paa Ulfborg Egnen, og der fandt vi op til Oldtidsagrene en lignende Vejbane paa Engbunden i ca. $\frac{1}{2}$ m Dybde, den var ikke nær saa udpræget og godt lavet som Gammelgaardvejen, men dog ganske tydelig paa det Stykke, hvor den blev gennemskåret ved et Par Grøfter. Jeg skrev til Professor Gudmund Hatt om det, og han lovede at ville undersøge denne Vej nærmere, saa maaske findes der en gang en Løsning.

Som bekendt er det konstateret, at der til gamle Veje ofte knyttes visse Færdselssagn: hovedløse Heste, Søer, Høns o. lign. og Forfatteren Salomon Friisfelt har paapeget, at disse Færdselssagn ogsaa paa disse Egne følger de mange gamle Vejnet. Det laa derfor nær at undersøge, om der fandtes saadanne Sagn paa Gammelgaardegnen. Det gjorde der ikke, men derimod fandtes et Par Marknavne, der var af nogen Interesse. Et Stykke Jord indtil Vejen kaldtes Helsmistovt eller Helmisstej (Hestetoft ell. Hestested), et andet Jordstykke omkring Vejen, Hoste (Horsted). Sidstnævnte Navn behøver ikke absolut at have noget med

Hest at gøre, da det kan have samme Betydning som f. Eks. Hoskød = sejt Jord. Derimod er Helmistoft ell. =sted i Betydningen Hestetoft ikke sandsynlig paa dette Sted. Hesteholdet har ikke været stort nok til,

Tværsnit af Gammelgaardvejen.

at der blev Hestetofte. Udtrykket Helmis og Helmis=sted tyder paa, at man har ment, at alt ikke var, som det skulde være paa dette Sted, og det er muligt, at man her alligevel har Færdselssagnet om den hovedløse Hest.

Senere i Sommeren 1929 fandt vi i Ølgod Sogn længere mod Nord ud for Hjedding Gaarde et andet Vejstykke, betydelig længere og med bredere Vejbane. Vejen gik langs Engsiden igennem Mikkel Kristiansens og Ankjær Hansens Ejendomme og kunde føres op i Nærheden af K. Møller Kristensens Gaard, der paa Kortet benævnes »Ødegaard«. Udfør Mikkel Kristiansens Ejendom var Vejen ret uberørt og indeholdt flere Lag Sten. Vejen havde ingen Forbindelse med førnævnte Gammelgaardvej, og jeg antager, at den sikkert var meget yngre, den laa ogsaa kun et Spadestik under Overfladen. Jeg formoder, at Hjedding Gaarde har ligget ved denne Vej, hvad Udstykningskortene fra 1793 ogsaa synes at vise.

Hjedding er vel nok en af Sognets ældste Byer, hvad sning Navnet ogsaa kunde tyde paa. Hjedding Mose og Eng gemmer sikkert endnu mange interessante Levn. Ved Tørvegravning og Dræningsarbejder har ofte tilhuggede Træstykker vidnet om Fortidens Menneskers Færd. — I 1930 fandtes saaledes ud for K. Møller Kristensens Gaard nogle mærkelige skaal-lignende Genstande af Træ med svage Ornamente. Skaalene, 25—35 cm i Diameter, var skaaret ud i eet Stykke, men op i Midten stod en kegleformet Spids som i en gammeldags Kageform. Nationalmuseet ønskede at faa Genstandene i Eje, og Direktør Mackeprang meddelte, at de stammede fra Middelalderen, lignende var funden ved Boringholm Voldsted ved Horsens, men hvad det var, kunde ikke afgøres.

Som Afslutning paa denne Omtale af Jordfund kan nævnes, at der for nylig blev opgravet en Døbefont paa Vallundgaards Mark Øst for Gaarden. Fonten, der opbevares paa Vallundgaard, er $\frac{1}{2}$ m høj og 80 cm i Diameter indvendig Maal. Der fandtes ikke no-

get Fodstykke, men Fonten var tildannet saaledes, at det ses, at der har været et saadant. Den laa ikke dybere i Jorden, end at Ploven kunde tage Kanten, og denne var da ogsaa noget medtaget. — Ligeledes fandtes i Sommer et Sten=Alterbord med Relikviagemme, dette var dog ikke Jordfund, da den 140 cm lange og 82 cm brede Sten tjener, og vel i Aarhundreder har tjent, som Trappesten i Lindbjerggaard. I Stenen var hugget et Hul 19×12 cm og i dets Bund igen et Hul 9×7 cm. Her har Helgenlevningen været gemt, formodentlig indsvøbt i Pergament med Silke=baand og indlagt i Blykapsel. Ølgod Kirkes Værnehelgen var St. Laurentius, der skal være brændt Aar 258, og det har nok været en lille jordisk Rest af ham, der har været opbevaret her. Kirkens Vievandskar mener jeg ogsaa at have funden, men skal ikke omtale det nærmere, da det ikke endnu er undersøgt af Sagkundskaben. Derimod er Alterbordet og Døbefonten undersøgt af Museumsinspektør Hugo Matthiesen, som ved saa mange Lejligheder har været behjælpelig med Klarlæggelse af Spørgsmaal vedrørende Egnens Historie.

Disse sidste Fund er jo maaske af mere lokalhistorisk Art, men noget mærkeligt er det, at den ældgamle Døbefont (den nuværende er fra 1450) er funden i Vallund, da man jo naturligt maa henføre den til Ølgod Kirke. Nu er der en Folkeoverlevering, der siger, at der skal have været en Kirke i Haulund, og det ligger naturligvis nær at sætte Døbefonten i Forbindelse med denne Overlevering; jeg har dog ikke nogen stærk Tro paa Rigtigheden deraf. Der fortælles nemlig, hvad ikke er umuligt, at Tømmeret til Ølgod Kirke er hentet i Haulund, og jeg tænker mig, at Fortællingen om Haulund Kirke er en Forvansk-

ning af dette Forhold. — Den gamle Døbefond har rimeligvis haft sin Plads ud for den nuværende Indgangsdør overfor den tilmurede Dør i Kirkens Nordside. At Alterbordet og andet af Kirkens Inventar kan være kommet til Lindbjerggaard er naturligt nok, da Kirken ejedes af Ejeren paa Lindbjerggaard allerede 1688.
